

Максим ЯРОШЕНКО

здобувач вищої освіти
юридичного інституту
Київського національного економічного
університету ім. Вадима Гетьмана

Науковий керівник:

д-р юрид. наук, проф. **І. М. Козьяков**
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана

РЕФОРМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ З ПОЗИЦІЇ КОПЕНГАГЕНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИСОКОГО РІВНЯ 2018 РОКУ

Історія розвитку Європейського суду з прав людини налічує вже майже сімдесят років. Сьогодні однією з невирішених проблем діяльності Суду є надзвичайно велика кількість індивідуальних заяв в порядку ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Протягом 2016–2020 років середньорічна кількість належних заяв до суду становить 48 605 заяв [6, с.4]; станом на 31.12.2021 р. в Суді перед передачею на розгляді знаходиться 70 150 заяв [7, с. 1]. Така кількість заяв ускладнює роботу Суду та позбавляє його можливості ухвалити рішення в розумні строки.

З огляду на актуальність цієї проблеми в 2010 році в межах Ради Європи ініційовано новий етап еволюції суду, що проходить під егідою «конференцій високого рівня». Наразі останньою є Копенгагенська конференція високого рівня, що була проведена 12–13 квітня 2018 року та Копенгагенська декларація, прийнята за її результатами.

Проблемам реформування Європейського суду з прав людини присвятили дослідження Н. Р. Aust, J. P. Costa, J. Christoffersen, Н. Fenwick, L. R. Glas, J. Hartmann, М. А. Kostopoulou, М. R. Madsen, А. А. Matic, R. Spano, L. А. Sicilianos, D. L. Shelton та інші. Однак проблеми, які пов'язані з новелами Копенгагенської конференції та декларації, її впливом на подальшу діяльність Суду, залишаються малодослідженими як в європейській, так і в українській правовій доктрині.

Передусім Копенгагенська конференція високого рівня (12–13 квітня 2018 року) є логічним продовженням та частиною загального вектору розвитку та вдосконалення конвенційної системи захисту прав людини, який започаткували Інтерлакенська (2010), Ізмірська (2011), Брайтонська (2012) та Брюссельська (2015) конференції високого рівня. Про це прямо вказується в пункті 3, 4, відповідно до яких «Процес реформ [започаткований в Інтерлакені] є позитивним кроком, який викликав значні зміни в системі Конвенції» [1, с.1]. Як зазначив Голова Європейського суду з прав людини, Гвідо Раймонді, Копенгагенська конференція та Декларація, щонайперше, має характер політичний, а вже після, практичний [5, с. 1].

Копенгагенська декларація традиційно складається з преамбули, інтегрованої в текст заключного акту та дев'яти розділів, які висвітлюють основні виклики та напрямки розвитку Суду: «Спільна відповідальність», «Виклик переважання справами», «Відбір та обрання суддів», «Європейський нагляд» [1].

У межах Конференції та Декларації основний наголос зроблений на концепції «спільної відповідальності» та аспекті ефективного впровадження на національному рівні. Це означає необхідність забезпечення можливості особистості захищати свої права саме перед національною владою, що має бути виражено через наявність відповідного законодавства, превентивних та компенсуючих заходів. Ця ідея була підкреслена Жаном Костою ще в меморандумі, присвяченому Інтерлакенській конференції [3, с. 62].

У цьому аспекті нововведеннями Копенгагенської Декларації стали положення щодо необхідності відповіді на наявні системні або структурні проблеми саме шляхом вдосконалення національного законодавства; щодо заохочення створення правозахисних організацій відповідно до Паризьких принципів [1, с. 2–3].

Не менш важливим визначено питання щодо необхідності закономірного

поглиблення застосування принципу субсидіарності та доктрини про межі розсуду, що закріплено в пунктах 4, 31 Копенгагенської декларації. Зокрема, завдяки прийняттю цієї Декларації, став можливим фактичний вихід на новий рівень у застосуванні цих принципів в «збалансованій та обережній манері» саме на практиці [2, с. 128].

Вважаємо за необхідне акцентувати на положеннях п. 39 Декларації, де рекомендується забезпечення своєчасного повідомлення про майбутні справи, які зачіпають принципіальні аспекти, які могли б викликати принципові питання; та забезпечення того, щоб ці питання були доступні сторонам вже на початковому етапі і були сформульовані у такий спосіб, щоб чітко і цілеспрямовано висвітлювати питання справи [1, с. 5]. Як зазначають окремі науковці, Комітет по правам людини рекомендував відповідні зміни ще у 2010 році, однак Суд фактично не використовує їх й до сьогодні [4, с. 142].

Питання, пов'язані з кваліфікацією, відбором суддів Європейського суду з прав людини підіймаються також в пунктах 55–62 Декларації. Не зважаючи на їх близькість до положень Брайтонської декларації (2012), вносяться й нові практичні пропозиції. Зокрема, Конференція закликає Парламентську Асамблею Ради Європи відмовитися розглядати списки кандидатів до того часу, коли Консультативна група не отримає повної можливості висловити свою думку і якщо Консультативна група висловила негативну думку, надати цьому відповідне значення [1, с. 7].

У приписах заключної частини Декларації наголошується на необхідності: приєднання Європейського Союзу до Конвенції; співробітництва держав-членів, Комітету міністрів, Парламентської асамблеї Ради Європи; та ратифікації Протоколів № 15, 16, наслідки яких «можуть бути помітними лише в довгостроковій перспективі» [1, с. 8].

Резюмуючи проведені дослідження, варто вказати, що Копенгагенська конференція 2018 р. вкотре наголосила на проблемі перевантаженості Суду справами, питаннях реалізації принципу субсидіарності та доктрини про межі розсуду, а також проблемі виконання рішень. У Копенгагенській декларації продовжено традиції попередніх конференцій високого рівня та не міститься нових пропозицій, які б радикально змінили підходи до організації діяльності Суду, щоб мінімізувати виклики, з якими він стикається сьогодні. Таке положення наштовхує на думку про фактичне вичерпання наявного формату «політичних» конференцій та необхідність їх перетворення на більш практичні, такі, які в рішеннях містимуть реальні заходи щодо підвищення ефективності діяльності Європейського суду з прав людини.

1. Copenhagen Declaration. 13th of April 2018. / [Електронний ресурс] URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Copenhagen_Declaration_ENG.pdf.

2. Helmut Philipp Aust, Esra Demir-Gürsel. The European Court of Human Rights: Current Challenges in Historical Perspective. Edward Elgar Publishing – UK. 2021. 296 s.

3. Andrej Auersperger Matic. Just Words: The effectiveness of Civil Justice in European Human Rights Jurisprudence. Cambridge University Press – UK. 2020. 310 s.

4. Lize R. Glas. From Interlaken to Copenhagen: What Has Become of the Proposals Aiming to Reform the Functioning of the European Court of Human Rights? / Human Rights Law Review. 2020. V 20. S. 121–151.

5. Speech by Mr Guido Raimondi, President of the European Court of Human Rights. Copenhagen, 11 – 13 April 2018. / [Електронний ресурс] URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20180412_Raimondi_Copenhagen_ENG.pdf.

6. The European court of human rights in facts & figures 2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2020_ENG.pdf.

7. European court of human rights statistics 2021 (compared to the same period 2020). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_annual_2021_ENG.pdf.